

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**VLOGA ETIKE PRI UPORABI PRISILNIH
SREDSTEV V POLICIJI**

Adrijana Omerzelj

Ljubljana, junij 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO

DIPLOMSKO DELO

**VLOGA ETIKE PRI UPORABI PRISILNIH SREDSTEV V
POLICIJI**

Kandidatka: Adrijana Omerzelj
Vpisna številka: 04041048
Študijski program: Univerzitetni študijski program: Upravljanje javnega sektorja
prva stopnja
Mentor: red. prof. dr. Štefan Ivanko

Ljubljana, junij 2017

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana, Adrijana Omerzelj, študentka univerzitetnega študijskega programa Upravljanje javnega sektorja prva stopnja, z vpisno številko 04041048, sem avtorica diplomskega dela, z naslovom Vloga etike pri uporabi prisilnih sredstev v Policiji.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je priloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerimi so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Uradni list RS, št. 21/95), kršitev pa sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Sanja Špeh, profesorica slovenščine

Ljubljana, 5. 6. 2017

Podpis avtorice:

POVZETEK

Policijsko delo je v vsaki demokratični družbi urejeno z ustavnimi, zakonskimi in podzakonskimi določili, ki delujejo znotraj nekega socialnega in kulturnega območja regije oziroma države. Policijsko delo pozna številne posebne položaje, v katerih morajo policisti intervenirati zaradi neetičnih ravnanj, ki ogrožajo varnost ljudi. Policisti delujejo torej v nemoralnih okoliščinah, kljub temu pa morajo pri kršiteljih vseskozi upoštevati dostojanstvo človekove osebe. Ravno v tem je posebnost policijskega poklica in prav iz tega dejstva se porajajo različna moralno-etična vprašanja, ki se jih policisti včasih niti ne zavedajo. Za uspešno izvajanje nalog potrebujejo policisti posebna pooblastila. Eno od policijskih pooblastil je tudi uporaba prisilnih sredstev, ki je poleg etike ena izmed glavnih tem diplomske naloge. Da bi razumeli koncept celotne diplomske naloge, so v prvem delu opisani osnovni pojmi, kot so policijsko delo in etika, vrste prisilnih sredstev in temeljna načela za uporabo prisilnih sredstev, ki so osnovna podlaga, po kateri morajo policisti pri uporabi prisilnih sredstev ravnati zakonito ter na human in dostojen način. Opisana je tudi vloga in pomen etike pri uporabi prisilnih sredstev ter kodeks policijske etike, ki je namenjen ozaveščanju policistov o pomenu spoštovanja etičnih načel in krepitvi etičnega oziroma moralnega ravnanja v praksi. V drugem delu sledi izvedba raziskave, ki temelji na analizi statističnih podatkov o uporabi prisilnih sredstev, poškodbah, ki nastanejo pri uporabi prisilnih sredstev ter stanju kršiteljev med uporabo prisilnih sredstev. Na koncu so podani še predlogi za izboljšave.

Ključne besede: policija, policijsko delo, etika, prisilna sredstva, etična vprašanja, kodeks policijske etike.

SUMMARY

THE ROLE OF ETHICS IN USE OF FORCE BY THE POLICE

In every democratic society, police work is regulated by the constitutional, statutory and regulatory provisions, which operate within a social and cultural area of a region or country. Police work includes a number of specific situations, in which the police officers must intervene due to unethical practices that jeopardize the safety of people. Therefore, police officers work in immoral circumstances, in which they always have to take into account the dignity of the human person. This is precisely the specialty of the police profession and also a fact that raises various moral and ethical issues, which police officers sometimes do not even realize. For the successful implementation of the tasks, officers need special license and power. One of them is the use of coercive means, which is besides ethics, one of the main topics of this thesis. To understand the concept of the whole thesis, the first part describes the basic concepts such as police work and ethics, types of coercive measures and fundamental principles for the use of them. These are primary basis, after which police officers must act when they use coercive means. They have to act lawfully and in a humane and dignified manner. The role and importance of ethics when using coercive measures and the code of police ethics, which is intended to raise awareness of police officers on the importance of respect for ethical principles and the strengthening of ethical and moral conduct in practice is also described. In the second part of the thesis follows the execution of the research, which is based on the analysis of statistical data on the use of coercive means, the injuries resulting from the use of them and the state of the offenders during the usage of coercive means. At the end there are given suggestions for improvements.

Keywords: police, police work, ethics, coercive means, ethical issues, code of police ethics.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	III
POVZETEK.....	V
SUMMARY	VI
KAZALO.....	VII
KAZALO PONAŽORITEV	IX
KAZALO GRAFIKONOV	IX
KAZALO TABEL.....	IX
1 UVOD	1
2 OSNOVNI POJMI.....	3
2.1 POLICIJA IN POLICIJSKO DELO.....	3
2.2 ETIKA	4
2.3 ETIKA IN POLICIJSKO DELO	4
3 PRISILNA SREDSTVA V SLOVENSKI POLICIJI	6
3.1 PRAVNA UREDITEV PRISILNIH SREDSTEV V SLOVENSKI POLICIJI.....	6
3.2 VRSTE PRISILNIH SREDSTEV	7
3.2.1 SREDSTVA ZA VEZANJE IN VKLEPANJE.....	7
3.2.2 PLINSKI RAZPRŠILEC, FIZIČNA SILA IN PALICA	7
3.2.3 PLINSKA SREDSTVA IN DRUGA SREDSTVA ZA PASIVIZACIJO, VODNI CUREK, KONJENICA IN POSEBNA MOTORNA VOZILA.....	8
3.2.4 SLUŽBENI PES.....	9
3.2.5 SREDSTVA ZA PRISILNO USTAVLJANJE PREVOZNIH SREDSTEV	9
3.2.6 STRELNO OROŽJE.....	10
3.3 TEMELJNA NAČELA ZA UPORABO PRISILNIH SREDSTEV	11
3.3.1 SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVE OSEBNOSTI IN DOSTOJANSTVA	11
3.3.2 NUJNOST UPORABE PRISILNEGA SREDSTVA.....	12
3.3.3 OPOZORILO O UPORABI PRISILNEGA SREDSTVA.....	12
3.3.4 HUMANOST IN UPORABA NAJMILEJŠEGA PRISILNEGA SREDSTVA.....	12
3.3.5 PRENEHANJE UPORABE PRISILNEGA SREDSTVA	13
4 VLOGA IN POMEN ETIKE PRI UPORABI PRISILNIH SREDSTEV V POLICIJI.....	14
4.1 SPLOŠNO O POLICISTOVEM ODNOSU DO DRŽAVLJANA.....	14
4.2 ETHOS POLICIJSKEGA POKLICA	14
4.3 ETIČNOST IN ETIČNA VPRAŠANJA POVEZANA Z UPORABO PRISILNIH SREDSTEV.....	16
4.4 VLOGA VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC PRI NADZORU NAD DELOM POLICIJE.....	17
5 KODEKS POLICIJSKE ETIKE.....	19
5.1 SLOVENSKI KODEKS POLICIJSKE ETIKE.....	19
5.2 EVROPSKI KODEKS POLICIJSKE ETIKE	20
6 ZASNOVA IN IZVEDBA RAZISKAVE.....	23
6.1 ZASNOVA RAZISKAVE.....	23
6.2 IZVEDBA RAZISKAVE.....	23

7	DOSEŽENI REZULTATI RAZISKOVANJA.....	24
8	PREVERITEV HIPOTEZ	29
9	PREDLOGI ZA IZBOLJŠAVE	30
10	ZAKLJUČEK	31
	LITERATURA IN VIRI.....	33

KAZALO PONAŽORITEV

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Število primerov in število uporab prisilnih sredstev med leti 2012–2015.	24
Grafikon 2: Število oseb, proti katerim so bila uporabljena prisilna sredstva.....	25

KAZALO TABEL

Tabela 1: Uporaba prisilnih sredstev med leti 2012–2015.....	26
Tabela 2: Poškodbe policistov in kršiteljev pri uporabi prisilnih sredstev.	27
Tabela 3: Stanje kršiteljev in posledice uporabe prisilnih sredstev.....	28

1 UVOD

Vsak policist se pri svojem delu vsakodnevno srečuje z ljudmi. Že sama narava njegovega dela od njega zahteva, da posredno ali neposredno deluje na ljudi. Njegovi stiki z državljani so lahko različno intenzivni, lahko je samo navaden vljudnostni pogovor ali pojasnilo, lahko je dobronamerno opozorilo, lahko pa so tudi najhujši represivni ukrepi (npr. uporaba prisilnih sredstev). Zakon določa, da gre za uporabo prisilnega sredstva takrat, kadar uporabijo policisti pri opravljanju nalog policije katero izmed sredstev, ki jih predpisuje zakon, in sicer za neposredno delovanje na osebe. Vseh možnih situacij policijskega dela pa ni mogoče normirati. Policijsko delo je povezano z različnimi konfliktnimi in nasilnimi situacijami, s stalnim komuniciranjem z ljudmi, razreševanjem sporov, vzdrževanjem reda in miru, hkrati pa imajo dejanja policistov resnejše posledice kot ukrepanje običajnih ljudi. Zato je toliko bolj pomembno, da policisti ravnajo moralno in etično.

Velikokrat se znajdejo policisti v konfliktu vlog tudi glede varovanja človekovih pravic in svoboščin: hkrati je varuh človekovih pravic in potencialni kršitelj le-teh. Soočen je s težko nalogo: kakovostno izvajati policijska pooblastila ob upoštevanju etike in spoštovanja človekovih pravic. Raziskava iz leta 2001 ugotavlja, da policisti večinoma poznajo formalna pravila varovanja človekovih pravic, so pa nekoliko bolj negotovi, kadar gre za vsebinska vprašanja sorazmernosti. Bolj neodločni so tudi v primerih, ki se zelo redko ali sploh ne pojavljajo pri njihovem vsakdanjem delu.

Namen diplomske naloge je predstaviti temeljne pojme kot so policija in policijsko delo, etika, na splošno predstaviti vrste prisilnih sredstev v slovenski policiji ter vlogo in pomen etike pri uporabi prisilnih sredstev v policiji, predvsem pa s pomočjo podatkov ugotoviti dejansko stanje uporabe prisilnih sredstev v policiji, posledice (poškodbe) uporabe prisilnih sredstev ter stanje kršiteljev med uporabo prisilnih sredstev.

Cilj diplomske naloge je s pomočjo teoretične podlage in raziskave, ki jo bom izvedla zavreči oziroma potrditi hipoteze, ki sem si jih zastavila.

Pri pisanju diplomske naloge bom uporabila različne metode dela. V prvem delu diplomske naloge (teoretični del), bom uporabila opisno (deskriptivno) metodo, s pomočjo katere bom proučevala tematiko etike in uporabe prisilnih sredstev, kateri pristop temelji na zbiranju podatkov iz različne literature in virov. Za drugi del diplomske naloge (raziskovalni del) pa bom uporabila metodo analize, s katero bom analizirala policijska poročila o statističnih podatkih uporabljenih prisilnih sredstev, ki jih vsako leto izda Uprava uniformirane policije. Policija te podatke zbira za lastno statistiko in so javno dostopni. Nato bom s pomočjo grafične metode v obliki tabel in grafov prikazala vse ugotovitve, ki jih bom pridobila z analizo podatkov.

Sama sem se odločila, da bom v svojem diplomskem delu s pomočjo zbranih podatkov, raziskala kakšno je dejansko stanje uporabe prisilnih sredstev v policiji, ker pa se velikokrat zgodi, da pride pri uporabi prisilnih sredstev do raznih nezaželenih posledic,

bom poleg uporabe prisilnih sredstev analizirala tudi posledice oziroma poškodbe kršiteljev, pa tudi policistov. Ker vem, da vsak posameznik različno odreagira na uporabljeno silo proti njemu, kadar je pod vplivom različnih substanc (alkohola, mamil), bom analizirala tudi, v kakšnem stanju so bili kršitelji, medtem ko so policisti nad njimi uporabljali prisilna sredstva. Osebe pod vplivom alkohola ali mamil v večini težje upoštevajo ukaze policistov, se ne podrejajo volji policistov, upirajo se in menim, da je zaradi tega večji odstotek poškodovanih pri uporabi prisilnih sredstev. Že med samo analizo podatkov bom poskušala ugotoviti, če policisti upoštevajo načelo sorazmernosti, ki ga bom podrobneje opisala v teoretičnem delu diplomske naloge.

V diplomski nalogi sem si postavila naslednje predpostavke (hipoteze):

1. Uporaba prisilnih sredstev policije v RS se z leti zmanjšuje.
2. Najbolj pogosto uporabljeno prisilno sredstvo v policiji so sredstva za vklepanje in vezanje.
3. Pri uporabi prisilnih sredstev policije vsako leto nastanejo vedno težje posledice.
4. Kadar pride do uporabe prisilnih sredstev, je večina kršiteljev pod vplivom alkohola.
5. Policisti RS upoštevajo načelo sorazmernosti pri uporabi prisilnih sredstev.

2 OSNOVNI POJMI

2.1 POLICIJA IN POLICIJSKO DELO

Z Zakonom o policiji (1998), ki je začel veljati 18. julija 1998, je bila zagotovljena pravna podlaga za vzpostavitev policije (Kolenc, 2002, str.24).

Policija je v skladu z zakonskimi predpisi del Ministrstva za notranje zadeve in tudi deluje kot organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve, kar pa pomeni njeno večjo samostojnost znotraj ministrstva, saj na podlagi zakonodaje deluje kot samostojen subjekt. Kot organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve je organizirana trinoivojsko, in sicer (Gorenak & Žaberl, 2009, str. 58):

- Generalna policijska uprava, ki deluje na državnem nivoju.
- Policijske uprave, ki delujejo na regionalnem nivoju.
- Policijske postaje, ki delujejo na lokalnem nivoju.

Kolenc (2002) razlaga, da »Slovenska policija, kot ena izmed nosilk nacionalne varnosti, zagotavlja visoko stopnjo notranje varnosti vsem prebivalcem Republike Slovenije, tako da štiti ustavno ureditev, demokratični politični sistem, človekove pravice in temeljne svoboščine ter druge ustavnopravne vrednote. Delovanje policije temelji na uveljavljanju in spoštovanju pravnega reda, evropskih konvencij in priporočil, etičnosti in strokovnosti ob doslednem spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin«.

»Po splošni definiciji je policija organ izvršilne oblasti, pristojen za javno varnost, vzdrževanje javnega reda in uveljavljanje zakonov«. Poleg tega je pristojna za opravljanje številnih nalog, ki izhajajo iz Zakona o nalogah in pooblastilih policije in so obenem temeljno poslanstvo policije. Glavne naloge policije so: zagotavljanje varnosti ljudi in premoženja, preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje prekrškov in kaznivih dejanj, vzdrževanje javnega reda in miru, nadzorovanje državne meje, urejanje in nadzorovanje cestnega prometa ter izvajanje drugih zakonsko določenih nalog (Žaberl, 2001, str. 78).

Policija kot služba v korist skupnosti ne more biti pri svojem delu uspešna, če ji državljani ne zaupajo in je ne podpirajo. Ravno komunikacija med državljanom in policistom je povezana z uspešnostjo opravljanja nalog in posledično z dobrim poznavanjem dovoljenega praga posegov v človekove pravice. Osnova za strokovno in korektno izvajanje nalog je tudi dobro poznavanje policijskih pooblastil, pravic in dolžnosti, ki jih ima in jih more policist upoštevati, ko opravlja svoje delo. Pri tem je pomembno tudi to, da policistove dolžnosti poznajo tudi državljani in druge osebe, s katerimi policisti izvajajo postopke. Predvsem iz tega vidika, da lahko državljani uveljavljajo svoje pravice, če menijo, da policist svojih nalog ni izvajal strokovno in zakonito, pa tudi zato, da se državljani v primeru zakonitega izvajanja policijskih nalog ne bi upirali ali kakorkoli drugače spodbujali ostrejšo policijsko ukrepanje (Žaberl, 2001, str. 39).

2.2 ETIKA

Da bi lahko razumeli pomen etike pri policijskem delu, moramo najprej etiko opredeliti. Mnogi pisci o etiki pravijo, da je etika veja filozofije, ki se ukvarja z analizo moralnih principov in moralnega ravnanja. Zato je prav, da bi bila opredelitev etike široka, saj bi lahko šele na tak način proučevali vedenja, ki jih dojemamo kot nemoralna.

Švajcner (1995) opredeljuje kot kaj je za človeka vrednota in kaj ni. Etika je filozofska panoga ali disciplina, ki se ukvarja s preučevanjem in oblikovanjem medčloveških odnosov – glavni predmet etike so torej medčloveški odnosi.

De-George (1995) je etiko opredelil kot sistematični poskus s pomočjo razuma osmisлити individualno in družbeno moralno izkušnjo prek opredelitve vedenjskih pravil. Etika je akcijsko usmerjena in se ukvarja s procesom, s katerim se ločuje pravilno od napačnega. Opredeljuje tudi vedenjske prakse, s pomočjo katerih posameznik ločuje pravilno od napačnega.

Sruk (1999) izhaja, da so nekateri filozofi prepričanja, da je etika disciplina, ki se ukvarja s tematiko človeškega hotenja in ravnanja z vidika dobrega in zla ali moralnega in nemoralnega.

Po Pečarju (2000) je etika nauk, ki išče odgovore na vprašanja pri iskanju človeških vrednot. Obravnava merila za ločevanje dobrega od zla, raziskuje, kaj nasprotuje zlu, nesprejemljivemu in nemoralnemu in s tem postavlja norme morale in etike.

Rover (2002) pa navaja, da je etika veda, ki obravnava, kaj je dobro in kaj slabo. Etika določa pravila ali standarde tako posameznika kot družbe, ki urejajo obnašanje. Je zbirka moralnih načel in vrednot. Določa moralne dolžnosti in obveznosti. Predmet preučevanja etike je splošna narava morale in posameznih moralnih odločitev.

2.3 ETIKA IN POLICIJSKO DELO

Policijsko delo pozna številne posebne položaje, v katerih morajo policisti intervenirati zaradi neetičnih ravnanj, ki ogrožajo varnost ljudi. Policisti delujejo torej v nemoralnih okoliščinah, kljub temu pa morajo pri kršiteljih vseskozi upoštevati dostojanstvo človekove osebe. Prav v tem je morda največja posebnost policijskega poklica in prav iz tega dejstva se porajajo različna moralno-etična vprašanja, ki se jih policisti morda včasih niti ne zavedajo (Dvoršek, 2001, str. 84).

Policisti in policistke morajo pri opravljanju svojega dela, recimo varovanju in reševanju življenj, izpostaviti svoje življenje in odvrniti nevarnost, pri temu pa še paziti, da bodo njihova dejanja moralna in etična. Torej morajo ravnati nadvse moralno, v popolnoma nemoralnih okoliščinah (Švajcner, 2000, str. 15).

Razmerja, v katera policisti vstopajo pri opravljanju svojega dela, so pravno določena, toda marsičesa ni mogoče pravno regulirati, poleg tega pa mora policist pogosto reagirati hitro in neposredno brez možnosti, da bi proučil »pravno stran« trenutnega položaja in

možne reakcije. V okviru policijske etike bomo le prenašali spoznanja iz splošne etike ali, če hočete, moralne filozofije na policijsko delovno področje. Policijska etika svojo podlago črpa, podobno kot druge profesionalne etike (npr. odvetništvo, zdravstvo, novinarstvo itd.), iz ideje o človekovem dostojanstvu in iz nje izhajajočih človekovih pravic. Policija ni več samo organ represije, vedno bolj se usmerja v razreševanje različnih varnostnih težav občanov v lokalni skupnosti. Vedno manj policijskega dela je pravno urejenega, vedno več ga temelji na iskanju rešitev, ki so utemeljene na človeškem razumu. Ob vprašanju kaj je etično oziroma kaj je prav, lahko policisti presodijo le skozi preverjanje lastnega čuta. Ravno zaradi tega se policijsko delo vse bolj približuje ostalim poklicem, ki imajo že izoblikovane svoje etične norme oziroma standarde (zdravstvo, odvetništvo, novinarstvo) (Gaber, 2003, str. 6).

3 PRISILNA SREDSTVA V SLOVENSKI POLICIJI

3.1 PРАВNA UREDITEV PRISILNIH SREDSTEV V SLOVENSKI POLICIJI

Prisilna sredstva so eden izmed najbolj neposrednih izrazov fizičnega prisiljevanja. Že sama beseda nam pove, da se prisilna sredstva uporabljajo zato, da se nekoga prisili k nečemu. Policist lahko pri svojem delu uporablja različna sredstva za prisiljevanje kot so: lastna sila (uporaba fizične sile), sila živali (službeni pes in konjenica), predmeti (palica, sredstva za vklepanje in vezanje, plinska sredstva, sredstva za prisilno ustavljanje prevoznih sredstev, vodni curek, posebna motorna vozila in strelno orožje). Prisilna sredstva in splošni pogoji za njihovo uporabo so določeni v **Zakonu o policiji**. Splošne pogoje in pogoje za uporabo posameznih vrst prisilnih sredstev vsebuje **Pravilnik o policijskih pooblastilih**. Temeljna načela o uporabi sile in strelnega orožja policijskih uslužbencev obravnava tudi istoimenski dokument Združenih narodov, načelo sorazmernosti pri policijski uporabi sile pa obravnava tudi mednarodni **Kodeks ravnanja policijskih uslužbencev** (Žaberl, 2009, str. 148).

Pri opredeljevanju pravnih virov policijske uporabe prisilnih sredstev lahko izhajamo iz ožje ali širše interpretacije. Ožja interpretacija razlaga, da med pravne vire štejemo le tiste, ki neposredno dovoljujejo in opredeljujejo prisilna sredstva, ki jih sme pri izvajanju policijskih nalog uporabiti policisti. Medtem ko širša interpretacija razlaga, da sodijo v izbor tudi vsi tisti pravni viri, ki neposredno sicer ne opredeljujejo pogojev postopka policijske uporabe sile, ampak imajo zaradi širine svojih določil, ki se nanašajo predvsem na pravice in svoboščine ljudi, posreden oziroma omejevalen vpliv na neposredne pravne norme in neposredne izvršilne akte policije.

Na ta način lahko med pravne vire uvrstimo (Nikolić, 2009, str. 202):

1. **Mednarodne pravne vire**, ki so nastajali večinoma zaradi želje in potrebe po unifikaciji varovanja določenih temeljnih človekovih pravic. Mednarodne pravne vire razdelimo na zavezujoče mednarodne pravne vire in neobvezujoče mednarodne pravne vire. Med zavezujoče, ki se zgolj posredno nanašajo na policijsko uporabo sile, štejemo deklaracije, konvencije in pakte, ki se nanašajo na človekove svoboščine in pravice: Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Evropska konvencija o človekovih pravicah, Konvencija proti mučenju in drugim oblikam okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, Schengenska konvencija. Neobvezujoči mednarodni pravni viri pa so tisti, ki imajo za države značaj napotila, smernic ali navodila urejanja določene varnostne tematike: Temeljna načela o uporabi sile in strelnega orožja, Kodeks ravnanja policijskih uslužbencev, Evropski kodeks policijske etike, Deklaracija o policiji, Načela o učinkovitem preprečevanju in raziskovanju protipravnih, samovoljnih in naglih izvršitev obsodb.
2. **Notranje pravne vire**, ki **posredno** obravnavajo problematiko policijske uporabe prisilnih sredstev: Ustava, Kazenski zakonik in Zakon o kazenskem postopku.

3. **Notranje pravne vire**, ki **neposredno** obravnavajo pogoje in postopek policijske uporabe prisilnih sredstev: Zakon o policiji in podzakonski akti.

3.2 VRSTE PRISILNIH SREDSTEV

Da smejo policisti pri izvajanju svojih nalog poleg ostalih policijskih pooblastil uporabljati tudi prisilna sredstva, je navedeno v Zakonu o policiji in tudi v Zakonu o kazenskem postopku. Zakon o policiji s posebno določbo predpisuje vrste prisilnih sredstev, ki jih smejo policisti uporabljati pri opravljanju svojih nalog in sicer: sredstva za vezanje in vklepanje, plinski razpršilec, fizična sila, palica, plinska sredstva in druga sredstva za pasivizacijo, vodni curek, konjenica, posebna motorna vozila, službeni pes, sredstva za prisilno ustavljanje prevoznih sredstev, strelno orožje (Nikolić, 2009, str. 195).

3.2.1 SREDSTVA ZA VEZANJE IN VKLEPANJE

Sredstva za vezanje in vklepanje so prisilna sredstva, ki pomagajo policistom pri opravljanju določenih nalog in predstavljajo njihovo zaščito, v nekaterih primerih tudi zaščito tistega, proti komur se uporabljajo. Zaradi tega, mora imeti policist s seboj vsaj eno od teh sredstev (Žaberl, 2001, str. 101).

Pravilnik določa, da so sredstva za vezanje in vklepanje lisice, plastična zatega, vrvica in druga primerna sredstva (Pravilnik, čl. 114). Če policist nima pri sebi enega od teh sredstev, je dovoljena tudi uporaba drugih primernih sredstev za vezanje kot so: hlačni ali drugi pas, čvrste in močne vezalke, čvrste in raztegljive nogavice, kravata, čvrst lepilni trak ipd. Pri uporabi sredstev za vezanje in vklepanje velja osnovno načelo, da je potrebno, kolikor je le mogoče, spoštovati človekovo dostojanstvo. Policist mora paziti na to, da osebam, ki jih vklene ali zveže, ne prizadene nepotrebnih poškodb, predvsem pa mora paziti na to, da ne zaustavlja pretoka krvi na okončinah. Pravilnik določa tudi, da sme policist uporabiti sredstva za vezanje in vklepanje, če obstaja sum, da se bo oseba upirala ali samopoškodovala, oziroma če obstaja sum, da bo oseba izvedla napad ali bo pobežnila (Žaberl, 2001, str. 101).

Iz vsega navedenega lahko zaključimo, da je namen vezanja in vklepanja zavarovati policista pred napadom, mu olajšati izvedbo določene policijske naloge ter zavarovati osebo v postopku pred samopoškodovanjem.

3.2.2 PLINSKI RAZPRŠILEC, FIZIČNA SILA IN PALICA

Za uporabo plinskega razpršilca šteje uporaba plinskega sredstva, ki s pritiskom na sprožilec sprosti utekočinjen plin (Pravilnik o policijskih pooblastilih, 80. člen).

Plinski razpršilec je zaradi svoje majhnosti, enostavne uporabe in učinkovitosti, eno izmed izredno primernih obrambnih sredstev. Gre za pločevinko, v kateri je zmes CS, sestavljeno iz prožilnega mehanizma, ki je enak kot pri razpršilcih, ki se uporabljajo kot deodoranti. Izdelani so v različnih velikostih, od različnih proizvajalcev, ki za vsak tip plinskega razpršilca predpišejo navodila za uporabo. V pravilniku je posebej določeno, da mora

policist za varno uporabo plinskega razpršilca ravnati v skladu z navodili (Pravilnik o policijskih pooblastilih, 81. člen).

Plinski razpršilci so namenjeni začasni onesposobitvi agresivnega kršitelja ali manjše skupine kršiteljev. V primeru večjih kršitev javnega reda je potrebno uporabiti večje količine plinskih sredstev oziroma uporabiti druga plinska sredstva (Nikolić, 2009, str. 212).

Fizična sila, točneje strokovni prijemi, praviloma pomenijo najmilejšo obliko uporabe prisilnih sredstev. Kar pa ne pomeni, da z uporabo fizične sile ne bi mogli nasprotnika huje poškodovati. Policist je dolžan uporabljati vsa prisilna sredstva strokovno, še posebno fizično silo. Za strokovno uporabo fizične sile, mora policist obvladati samoobrambno tehniko, saj le policist, ki dobro obvlada tehniko samoobrambe, ima tudi večje samozaupanje in prepričanje, da bo uspešno opravil določeno policijsko nalogo. Strokovnost pri uporabi fizične sile poudarja tudi Pravilnik, ki določa, da se za uporabo fizične sile štejejo strokovni prijemi, strokovni udarci in strokovni meti. Za uporabo fizične sile se štejejo tudi druga individualna in skupinska uporaba fizične sile (npr. prenašanje oseb, ki se upirajo, potiskanje in razdvajanje množice). Pri vseh vrstah uporabe fizične sile je torej poudarjena strokovnost (Žaberl, 2001, str. 106).

Palica je predmet, pomožno sredstvo v rokah policista, da lažje obvladuje upiranje ali da se lažje brani. Za palico bi lahko trdili, da je sinonim za silo in prisiljevanje in da je simbol vseh policij sveta. Palice kot orodje, državljanji, ki nimajo statusa uradnih oseb, ne smejo uporabljati, je nositi ali imeti v posesti (Žaberl, 2001, str. 107).

Za uporabo palice se šteje uporaba gumijevke, zložljive ali druge palice, ki je predpisana za uporabo v policiji. Palica je eno izmed zaščitnih sredstev policista, s katero policist lažje obvlada upiranje osebe ali pa prepreči napad. Lahko bi rekli, da je policistov podaljšek roke in se jo lahko uporablja tudi za blokado udarcev. V zadnjem času se uporaba palice zmanjšuje, predvsem iz tega dejstva, da policisti marsikdaj palice ne nosijo s seboj, čeprav bi jo morali (Žaberl, 2001, str. 107).

3.2.3 PLINSKA SREDSTVA IN DRUGA SREDSTVA ZA PASIVIZACIJO, VODNI CUREK, KONJENICA IN POSEBNA MOTORNA VOZILA

Plinska sredstva in druga sredstva za pasivizacijo, vodni curek, konjenica in posebna motorna vozila se lahko uporabljajo le ob večjih neredih in nemirih, in to načeloma samo po ukazu pooblaščenega osebe in le izjemoma samoiniciativno (Žaberl, 2001, str.108).

Plinska sredstva so vsa tista sredstva, ki vsebujejo določeno plinsko snov in so namenjena prisili. So ena izmed najbolj učinkovitih prisilnih sredstev, ki se uporabljajo predvsem za obvladovanje večje množice ljudi, v primeru ko je uporaba drugih sredstev otežena ali neučinkovita. Plin ima izredno močen vonj po popru, povzroča vnetje oči, draži sluznico in dihala in s tem onemogoča nasprotnikovo upiranje ali napad. Pravilnik opredeljuje naslednja plinska sredstva: plinsko pištolo, plinsko puško in plinsko ročno bombo (Žaberl, 2001, str. 108).

Sredstva za pasivizacijo pa so vsa ostala sredstva, ki pa niso namenjena za razprševanje plinskih snovi, temveč na druge načine pasivizirajo osebe in sicer sredstva za omamljanje, bomba z zvočnim, svetlobnim ali dimnim učinkom, gumijasti izstrelek in druga sredstva namenjena za pasivizacijo oseb (Žaberl, 2001, str, 109).

Vodni curek je eno izmed najbolj učinkovitih prisilnih sredstev za vzpostavljanje javnega reda ob večjih nemirih in neredih. Uporablja se na dva načina. Z brizgalno cevjo, ki je priključena na vodovodno omrežje ali pa s posebnim vozilom, na katerega je pritrjen posebni rezervoar za vodo in več premičnih brizgalnih cevi. Pravilnik določa, da se za uporabo vodnega curka šteje usmerjen vodni curek pod večjim pritiskom, ki se uporablja za neposredno delovanje na ljudi z namenom preprečitve dostopa, razganjanja, usmerjanja, označevanja ali pasivizacijo (Žaberl, 2001, str. 109).

Konj se v policiji ne uporablja izključno kot prisilni sredstvo, ampak je lahko tudi koristen pomočnik pri opravljanju mnogih policijskih opravil kot so patroliranje po večjih parkih, delo na področju prometa, policisti konjeniki, kadar je v mestu gneča, velikokrat hitro pridejo na kraj, kjer je potrebna intervencija. Posebno uspešna je konjenica pri zavarovanju različnih prireditev in javnih shodov (Žaberl, 2001, str. 110).

Pravilnik opredeljuje, da se za uporabo konjenice šteje postopek treh ali več konjenikov, za neposredno delovanje na ljudi, z namenom potiskanja ali razganjanja (Pravilnik o policijskih pooblastilih, 88. člen).

Posebna motorna vozila so posebej prirejena za uporabo pri vzpostavljanju javnega reda. Pravilnik določa, da se za uporabo posebnih motornih vozil šteje uporaba motornih vozil, opremljenih s posebno opremo, za neposredno delovanje na ljudi z namenom potiskanja in razganjanja (Pravilnik o policijskih pooblastilih, 89. člen).

3.2.4 SLUŽBENI PES

Službeni pes je zaradi svojih posebnih lastnosti izredno uporaben za opravljane policijskih nalog in opravil. Ima izredno razvit sluh in voh, je izredno gibčen, pogumen in borben. Z ustreznim šolanjem je mogoče službenega psa usposobiti za sledenje in odkrivanje storilcev kaznivih dejanj in drugih iskanih oseb, za vzdrževanje javnega reda, za iskanje ponesrečencev izpod snežnih plazov in ruševin, za iskanje mamil in razstreliv ter za opravljanje številnih preventivnih in drugih operativnih policijskih nalog. Poleg tega se da službenega psa naučiti, kako zaustaviti bežečo osebo. Za takšne primere pravimo, da je službeni pes uporabljen kot prisilni sredstvo (Žaberl, 2001, str. 111).

3.2.5 SREDSTVA ZA PRISILNO USTAVLJANJE PREVOZNIH SREDSTEV

Pravilnik opredeljuje, da so sredstva za prisilno ustavljanje prevoznih sredstev bodičasti trakovi, ki se položijo na cestno vozišče in so prirejani tako, da se ob navozu prevoznega sredstva nanje predrejo in izpraznijo pnevmatike, kako tudi druga sredstva, ki voznika prisilijo k ustavitvi prevoznega sredstva (npr. postavitve tovornih vozil preko vozišča ali postavitve cestne barikade) (Pravilnik o policijskih pooblastilih, 93. člen).

Sredstva za prisilno ustavljanje prevoznih sredstev se sme uporabiti v primerih za preprečitev bega s prevoznim sredstvom osebi, zaloteni pri storitvi kaznivega dejanja, za preprečitev bega s prevoznim sredstvom osebi, ki ji je bila vzeta prostost, za preprečitev nezakonitega prehoda s prevoznim sredstvom čez državno mejo itd. (Nikolić, 2009, str. 218).

3.2.6 STRELNO OROŽJE

Policisti imajo pravico in dolžnost nositi orožje ter strelivo (ZNPPol, 2013, 32. člen).

Navadno so oboroženi s samokresi (službena pištola), izjemoma pa lahko tudi s polavtomatsko puško, avtomatsko puško ali puškomitraljezom. Pravilnik še določa, da sme policist pod pogoji za uporabo strelnega orožja, uporabiti tudi orožje s tetivo (ZNPPol, 2013, 33. člen).

Policisti nimajo le pravice, da strelno orožje nosijo, imajo tudi pravico, da ga v natančno določenih pogojih uporabijo. Veič (1996) navaja, da lahko služi strelno orožje policistu kot prisilno sredstvo za obrambo samega sebe, druge osebe ali objekta, ki ga policist varuje ali za preprečitev bega storilcu hudega kaznivega dejanja.

Pravna osnova uporabe strelnega orožja kot prisilnega sredstva je v Zakonu o policiji. Strelno orožje je edino prisilno sredstvo, ki ima v tem zakonu določene pogoje in način uporabe, to pa zato, saj velja, da gre za uporabo najhujšega prisilnega sredstva, za katerega morajo biti pogoji za njegovo uporabo natančno in restriktivno določeni. Dikcija Zakona (ZPol, 1988, 52. člen), ki jih povzema tudi Pravilnik o policijskih pooblastilih, o pogojih za uporabo strelnega orožja se glasi:

policist sme uporabiti strelno orožje samo, če ne more drugače:

1. zavarovati življenja ljudi,
2. preprečiti bega osebi, ki je zalotena pri kaznivem dejanju, za katero je po zakonu mogoče izreči kazen zapora osem let ali več,
3. preprečiti bega osebi, ki ji je vzeta prostost, ali osebi, za katero je izdam nalog za odvzem prostosti, ker je storila kaznivo dejanje, za katero je po zakonu mogoče izreči kazen zapora osem let ali več, če je v nalogu za prijetje, privedbo oziroma spremljanje osebe izrecno določeno, da sme policist uporabiti strelno orožje, če bi taka oseba skušala pobegniti,
4. odvrniti napada na varovano osebo ali varovani objekt,
5. odvrniti od sebe neposrednega protipravnega napada, s katerim je ogroženo njegovo življenje.

Če torej obstaja katerikoli od teh razlogov, lahko policist uporabi strelno orožje, kar pa ne pomeni, da mora policist takoj poseči po orožju, v primeru naštetih razlogov. Policist lahko uporabi strelno orožje v skrajnem primeru, ko oceni, da bi bili neuspešni vsi drugi poskusi za uspešno izvedbo naloge ali preprečitev napada. Poleg tega pa je v zakonu predpisano tudi, da mora policist s predhodnim opozorilnim postopkom poskušati doseči izpolnitev policijske naloge (Žaberl, 2001, str. 119).

Pravilnik določa tudi, da policist ne sme uporabiti strelnega orožja v dveh primerih in sicer, kadar beži oseba, zoper katere se sme uporabiti strelno orožje proti skupini ljudi in obstaja nevarnost, da bi bil zadet kdo izmed njih, in kadar beži oseba, zoper katero se sme uporabiti strelno orožje, proti državni meji in obstaja nevarnost, da bi izstrellek preletel državno mejo (ZNPPol, 2013, 102. člen).

3.3 TEMELJNA NAČELA ZA UPORABO PRISILNIH SREDSTEV

Varno življenje, osebna varnost, varnost premoženja ljudi, zagotavljanje javnega reda in splošne varnosti v demokratični družbeni ureditvi so temeljni cilji policijskih pooblastil. Vrednostna načela uporabe policijske sile pa so etični principi, ki zahtevajo od policistov, da pri uporabi prisilnih sredstev ravnajo zakonito, na human in dostojen način. (Nikolić, 2009, str. 229).

Poleg splošnih načel, ki veljajo pri uporabi policijskih pooblastil, so policisti zavezani še k spoštovanju človekove osebnosti in dostojanstva, spoštovanju načela nujnosti uporabe prisilnega sredstva, upoštevanju opozorila pred uporabo prisilnega sredstva, zavezani uporabiti najmilejše prisilno sredstvo in dolžni prenehati uporabljati prisilno sredstvo, ko so prenehali razlogi za njegovo uporabo (načelo sorazmernosti) (Nikolić, 2009, str. 229).

3.3.1 SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVE OSEBNOSTI IN DOSTOJANSTVA

Pri uporabi prisilnih sredstev morajo policisti ščititi in varovati človekovo življenje, spoštovati človekovo osebnost, ne smejo žaliti njegovega dostojanstva, pri izvajanju pooblastil ne sme biti nihče izpostavljen mučenju, nečloveškemu in ponižujočemu ravnanju (Pagon, 2003, str. 161).

Tudi v primeru, ko za uporabo prisilnega sredstva obstajajo zakonski razlogi, policist ne sme pri uporabi prisilnega sredstva osebe surovo pretepati. To je tudi bistvo tega načela. Le to je vpeto med izvedbene predpise v Pravilniku o policijskih pooblastilih (2006), ki določajo, da se nekaterih prisilnih sredstev praviloma ne uporablja proti določenim osebam. In sicer, proti osebi, ki se pasivno upira, proti otrokom, vidno bolnim, starim in onemoglim osebam, vidno težkim invalidom in vidno nosečim ženskam, razen v primeru, če jih je potrebno prijeti, privedi ali jim odvzeti prostost, če policist ne more drugače obvladati njihovega upiranja ali napada ali če ti neposredno ogrožajo življenje ali tuje premoženje (Pravilnik o policijskih pooblastilih, 2006, 72. člen).

Kodeks policijske etike (2008, 2. člen) določa, da policisti zagotavljajo varovanje in spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin; pri zakonitem poseganju vanje morajo spoštovati človekovo osebnost in dostojanstvo. Človekovo osebnost in njegovo dostojanstvo so dolžni varovati tudi s preprečevanjem kakršnegakoli nasilja, nečloveškega ravnanja in drugih dejanj, ki so ponižujoča do ljudi. Svoje poslanstvo policisti opravljajo z avtoriteto argumenta in ne z argumentom moči.

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah (2000, 1. člen) določa, da je človekovo dostojanstvo nedotakljivo in da ga je treba spoštovati in varovati.

V Zakonu o policiji (1998, 51. člen) je zapisano, da policisti morajo pri uporabi prisilnih sredstev spoštovati človekovo osebnost in njegovo dostojanstvo.

3.3.2 NUJNOST UPORABE PRISILNEGA SREDSTVA

Nujnost uporabe prisilnega sredstva obstaja takrat, kadar policist brez njegove uporabe ne bi mogel opraviti policijske naloge. Načelo nujnosti zavezuje policiste, da uporabijo določeno prisilno sredstvo šele takrat, ko je druga uporaba sile še edino sredstvo za doseganje zakonitega cilja (Nikolić, 2009, str. 234).

Zakon o policiji (2006, 52. člen) to načelo tudi poudari, ko na primer navaja, da sme policist pri opravljanju nalog uporabiti strelno orožje samo, če ne more drugače, torej le v skrajnem primeru kot skrajno sredstvo. Tudi pri drugih vrstah prisilnih sredstev zakonodajalec zapiše, da policist »sme«, »lahko« oziroma »ima« pravico uporabiti določene vrste prisilnih sredstev. To pomeni, da zakonodajalec policista ni zavezal, da v zakonsko določenih primerih »mora« ta dovoljena sredstva uporabiti, temveč ga napeljuje na to, da mu je ob razlogu nujne potrebe ta sredstva dovoljeno uporabiti.

Kodeks ravnanja policijskih uslužbencev navaja: »Policijski uslužbenci smejo uporabiti silo samo tedaj, kadar je to neizogibno nujno, in samo v obsegu, ki je potreben za izpolnitev dolžnosti.«

3.3.3 OPOZORILO O UPORABI PRISILNEGA SREDSTVA

Vsakič, ko naj bi policist uporabil določeno prisilno sredstvo proti osebi, na bi ga na to tudi opozoril. V splošnih določbah Pravilnika o policijskih pooblastilih (2006, 71. člen), je določeno, da policist pred uporabo prisilnih sredstev osebi ukaže, kaj je dolžna storiti ali opustiti, in jo opozori, da bo ob neupoštevanju ukaza, uporabil prisilno sredstvo. Še posebej je to določeno kot obveza pri uporabi službenega psa in pri uporabi strelnega orožja. Pravilnik tudi določa, da policist predhodnega opozorila ne bo izrekel v primeru, če bi takšno opozorilo onemogočalo izvedbo policijske naloge ali če okoliščine opozorila ne dopuščajo.

3.3.4 HUMANOST IN UPORABA NAJMILEJŠEGA PRISILNEGA SREDSTVA

Kodeks policijske etike (2003, 8. člen) določa, da morajo policisti pri izvajanju pooblastil in uradnih nalog v postopkih z ljudmi ravnati odločno, vendar obzirno ter pri tem paziti, da ne škodujejo njihovi časti in dobremu imenu, da jih po nepotrebnem ne vznemirjajo ali jim nalagajo nepotrebne obveznosti. Posebno pa morajo paziti na osebe, ki potrebujejo dodatno pozornost, pomoč in nego. Načelo humanosti se nanaša tudi na poseben položaj t.i. ranljivih skupin (otroke in mladostnike, ženske, stare, bolne, invalide ipd.).

Ustava Republike Slovenije (1991) poudarja načelo humanosti v več določbah, ki prepovedujejo mučenje, zagotavljajo spoštovanje človekove osebnosti in njegovega dostojanstva ter priznavajo vsakomur pravico do osebne dostojanstva in varnosti.

Pomembna določba, ki se nanaša na načelo humanosti, je prepoved mučenja in nečloveškega ravnanja.

Zakon o policiji (1998, 51. člen) predpisuje, da smejo policisti uporabiti le tisto prisilno sredstvo, s katerim, z najmanjšimi škodljivimi posledicami za osebo, proti kateri ga uporabijo, opravijo uradno nalogo.

Pravilnik o policijskih pooblastilih (2006, 73. člen) navedeno zakonsko določbo še dopolnjuje z določilom, da policist pri izvajanju policijskih nalog, ko lahko uporabi več prisilnih sredstev hkrati, mora uporabiti milejše. Navedena določba narekuje policistu, da poseže po najblažjem prisilnem sredstvu, s katerim se še da učinkovito in uspešno opraviti policijsko nalogo. Hujše prisilno sredstvo sme uporabiti le, če je bila uporaba milejšega sredstva neuspešna ali če zaradi okoliščin in razlogov za varnost življenja, osebno varnost ali varnost premoženja ljudi ne bi bila mogoča.

3.3.5 PRENEHANJE UPORABE PRISILNEGA SREDSTVA

Pravilnik o policijskih pooblastilih (2006, 73. člen) določa, da je prisilna sredstva dopustno uporabljati samo tako dolgo, dokler namen uporabe ni dosežen ali dokler se ne izkaže, da namena ne bo mogoče doseči. Navedeno pomeni, da kakor hitro prenehajo razlogi za uporabo, mora tudi policist prenehati z uporabo prisilnega sredstva. Skoraj identično določbo vsebuje Zakon o policiji (1998, 50. člen), ko predpisuje, da policisti morajo prenehati uporabljati prisilno sredstvo takoj, ko prenehajo razlogi, zaradi katerih je bilo uporabljeno.

Policist nato nima več zakonite podlage, da bi na tleh ležečega napadalca še udaril. Vendar so v praksi posamezni primeri, ko policisti pozabijo ali namenoma ne upoštevajo tega določila.

4 VLOGA IN POMEN ETIKE PRI UPORABI PRISILNIH SREDSTEV V POLICIJI

4.1 SPLOŠNO O POLICISTOVEM ODNOSU DO DRŽAVLJANA

Policist se vsakodnevno pri svojem delu srečuje z ljudmi, že sama narava njegovega dela zahteva, da posredno ali neposredno vpliva na ljudi. Odnos, ki ga ima policist do ljudi, kadarkoli je v službi, ima javno pravni značaj. Policist je lahko v stiku z državljanji na različne načine, lahko je to samo navaden pogovor ali pojasnilo, lahko je dobronamerno opozorilo, lahko pa so tudi najhujši represivni ukrepi kot so npr. uporaba prisilnih sredstev. Kadar policist ukrepa zoper storilce hudih kaznivih dejanj in prekrškov, mora biti nepopustljiv, nekompromisen in učinkovit, po drugi strani pa je lahko tolerant in potrpežljiv do oseb, ki storijo manjši prekršek ali pa prekršek iz nevednosti (Žaberl, 2001, str. 34).

Državljanji gledajo na policista kot predstavnika države, kar tudi je, in v postopkih s policisti različno odreagirajo. Nekateri se obnašajo zmedeno in prestrašeno, spet drugi so nehote kljubovalni in trmasti. Ne glede na reakcijo, pa ne sme biti policist tisti, ki pripomore k nesmotrnemu in netaktičnemu postopku. Pri svojem delu mora biti strpen, strokoven in korekten. Ker je policist pri svojem delu in posledično njegovem uspehu odvisen od pomoči in sodelovanja državljanov, si more od državljanov pridobiti njihovo zaupanje, spoštovanje kar lahko doseže z dobrim, poštenim in strokovnim delom ter korektnim odnosom (Žaberl, 2001, str. 34).

Večina policistov je uniformiranih, zato so vedno na očeh javnosti. Državljanji zelo hitro opazijo tudi najmanjše nepravilnosti pri reagiranju in postopku policistov. Tisti, proti katerim policist ukrepa, opazujejo izraz na njegovem obrazu, njegovo vedenje in ocenjujejo glas in besede, ki jih izreče. Povsem razumljivo je, da državljanji pričakujejo, da je policistov postopek povsem zakonit in v skladu s predpisanim načinom postopanja. Nezakonito in nepravilno postopanje kaj hitro pripomore k temu, da pričnejo kršitelji ovirati policijski postopek in se upirati. Policist je pri svojem delu zavezan k temu, da mora državljanje pri postopku praviloma vikati. Nemalokrat se zgodi, da prihaja do sporov in nesporazumov, ker policist državljana pri postopku tika, kar lahko državljan sprejme omalovažujoče. Policist lahko tika samo državljana, ki ga osebno pozna, in tistega, ki je toliko mlajši od njega, da bi bilo neprimerno, če bi ga vikal (npr. otroka in mladoletnika) (Žaberl, 2001, str. 34).

4.2 ETHOS POLICIJSKEGA POKLICA

Policija kot izvršilna veja oblasti oziroma države nastopa na eni strani kot varuh in na drugi strani kot kršitelj človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Predstavlja mehanizem državnega nadzorstva, kjer se posega na posebej občutljiva področja posameznikovega življenja. Prav zaradi tega je etičnost policijskega dela, kot poklica, zelo pomembna. Vrednote in morala morajo zavezovati policista pri njegovem delu in v zasebnem življenju. Veliko vrednot je sprejetih in zapisanih v ustavi ter v zakonskih in podzakonskih aktih, ki

urejajo delovanje policije, še več pa je takšnih, ki niso nikjer zapisane, ker jih ni mogoče normirati. Zato so v različnih poklicih, med drugimi tudi v policijskem, sprejeti kodeksi etike, katerih namen je vnesti v poklicno delo več humanosti, pravičnosti in strokovnosti. Govorimo lahko o ethosu policijskega poklica (Žaberl, 2009, str. 158).

Beseda »ethos« istočasno označuje subjektivno in objektivno plat človekovega delovanja. Objektivnost se označuje s pojmom uporaba, navada, običaj, subjektivna plat pa se označuje s pojmom značaj, mišljenje, razmišljanje. Kadar govorimo o policijskem »ethosu«, moramo omeniti, da se v zvezi s tem govori o policijski integriteti (Čehok & Veić, 2000, str. 71).

Deltre (1996) opredeli integriteto kot stalno naravnost, pripravljenost, odločenost in vzpostavljeno navado, da človek ravna prav, četudi ni nikogar, ki bi ga v to primoral, razen njega samega.

Vicchio (1997) opredeli osebo z integriteto kot nekoga, ki ima smiselno povezano in relativno stabilno celoto osnovnih moralnih vrednot in vrlin, katerim je svobodno in resnično predan, in se odražajo v njegovem ravnanju in vedenju.

Becker (1998) sprejema objektivistično pojmovanje integritete, se pravi, da je integriteta načelo biti načelen, delati to, kar govoriš, ne glede na emocionalne ali družbene pritiske.

Po Šumiju (2007) je policijska integriteta skladnost med posameznikovimi moralni prepričanji in ravnanjem. Posameznik z visoko stopnjo integritete se navadno vede skladno s svojimi prepričanji in ne na oportunističen način, kar pomeni, da bo storil tisto, za kar verjame, da je moralno pravilno, in sicer ne glede na mnenje ostalih ljudi in ne glede na posledice.

Integriteta pri policijskem delu pomeni, da policist resnično sprejema vrednote in moralne standarde policijskega dela, da poseduje vrline, zahtevane za policijski poklic, in da konsistentno ravna po svoji volji, v skladu s temi vrednotami, standardi in vrlinami, tudi v primeru zunanjih pritiskov.

Etično je tisto policijsko delovanje, ki vsebuje visoko stopnjo moralne odgovornosti pri opravljanju katere koli dolžnosti, ne samo do klientov, ampak predvsem v medsebojnih odnosih in v razmerjih navzdol in navzgor po hierarhični lestvici policijskih statusov. S tega vidika mora etika omogočati policijsko samospoštovanje, podobno kot spoštovanje vseh, ki kakor koli postajajo njeni klienti. Policijska dejavnost mora zato potekati v okviru etičnih meril in ob policijski integriteti, torej s poklicno etiko, ki mora biti tudi javno sprejemljiva. Seveda pa je uveljavljanje etičnosti v policiji zelo odvisno od tega, kako uspešno je nadzorovanje policijske dejavnosti in kako se policijske skupine čutijo zavezane svoji etiki (Pečar, 2000, str. 24).

Etika policijskega uslužbenca mora vsebovati lastnosti, ki so vodilo za dobro delo, uslužbenec mora biti zadovoljen s svojim delom in le-to mu na ta način prinaša mir. Po drugi strani pa policisti skrbijo za obče dobro in morajo zato zadovoljiti višja etična načela.

Ni povsem pravično od policijskih uslužbencev zahtevati zadovoljevanje zelo visokih etičnih načel, bolj pravično je, da državljani od njih zahtevajo častno obnašanje, vedno in povsod (Čehok & Veić, 2000, str. 73).

4.3 ETIČNOST IN ETIČNA VPRAŠANJA POVEZANA Z UPORABO PRISILNIH SREDSTEV

Etično vedenje policista pri uporabi sredstev prisile temelji na sposobnosti, da na osnovi svojega razuma in v skladu s svojo odločnostjo, postavlja vrednostne sodbe. Vendar kljub definiranim moralnim standardom ravnanja, se številne situacije ne prilegajo gladko določenim vodilom ravnanja (Pečarič, 2008, str. 205).

Etičnost policijskega dela kot poklica je še posebej pomembna, saj policija kot organ izvršilne oblasti nastopa na eni strani kot varuh, na drugi strani pa kot kršitelj človekovih pravic in svoboščin ter tako predstavlja mehanizem državnega nadzorstva na posebej občutljivih področjih posameznikovega vedenja (Žaberl, 2001, str. 34).

Policijska etika je dolžna usmerjati policista k ravnanju, da bo ob praven času, iz pravih razlogov in na pravi način izvršil pravo stvar. In če bo delal skladno s tem, bo odličen policist, ki dojame etiko kot okvir, v katerem je delovanje policistov še dopustno. Širše gledano naj bi policist deloval ne samo normativno, ampak tudi etično in ne samo v poklicnem, temveč tudi v zasebnem življenju (Pagon, 2003, str. 127)

Policist je dolžan uporabljati policijska pooblastila zakonito in strokovno. Stopnje neupoštevanja določil zakonodajalca, s policistove strani, so lahko različne. Policijsko pooblastilo lahko uporabi (Žaberl, 2001, str. 39):

1. **Nezakonito** – policijsko pooblastilo uporabi, za uporabo pa niso podani zakonski pogoji (npr. osebo od katere zbira obvestila zaradi suma storitve kaznivega dejanja, udari z roko, da od nje izsili priznanje). V večini takšnih primerov policist kazensko odgovarja.
2. **Nestrokovno** – kadar so za uporabo policijskega pooblastila dani zakonski pogoji, vendar policist pooblastil ne uporabi strokovno (npr. namesto strokovnega udarca, policist osebo, ki se pasivno upira, udari s plosko roko po obrazu (zaušnica). Posledice nestrokovne uporabe so v mnogih primerih telesne poškodbe.
3. **Prekoračeno** – kadar za uporabo policijskega pooblastila sicer obstajajo zakoniti razlogi, vendar policist ne upošteva dveh načel in sicer, ne uporabi policijskega pooblastila, s katerim se z najmanjšimi škodljivimi posledicami opravi policijsko nalogo, temveč uporabi hujše pooblastilo (npr. namesto strokovnega prijema brez vzroka takoj uporabi palico) in kadar ne preneha z uporabo policijskega pooblastila, čeprav ni več razlogov za njegovo uporabo (npr. policist se otrese napadalca tako, da ga vrže na tleh ležečega pa še dvakrat brcne). Kadar policist teh določil ne upošteva je disciplinsko, odškodninsko in kazensko odgovoren.

Žaberl (2008, str. 106) ugotavlja, da izhaja temeljno vprašanje etičnosti uporabe prisilnih sredstev vseh represivnih organov iz vprašanja legitimnosti uporabe sile. Pri tem pa ocenjuje, da je legitimnost in hkrati etičnost uporabe sile lažje opravičiti pri preprečevanju kaznivih dejanj, ki so uperjena proti najpomembnejšim človekovim vrednotam (mala per se) in težje pri nasilnem preprečevanju drugih kaznivih ravnanj (mala prohibita).

Čehok in Veić (2000, str. 93, 94) vidita povezanost etičnih vprašanj in policijske uporabe prisilnih sredstev s treh vidikov, in sicer:

- z etičnosti situacije, v kateri je pravno dopuščena policijska uporaba sredstev prisile,
- z etičnosti policistovega izvajanja postopka, v konkretnem primeru uporabe sile,
- z dojetjem etičnosti konkretnega policijskega uslužbenca. Avtorja zaključita, da na pravilnost policistove individualne ocene ali bo v določenih primerih uporabil prisilno sredstvo ali ne, ni mogoče zanesljivo odgovoriti. Vsekakor pa predstavljajo kodeksna pravila določeno smer in kažipot pri ukrepanju policista.

4.4 VLOGA VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC PRI NADZORU NAD DELOM POLICIJE

Na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin je vloga države dvojna. Po eni strani država z državnimi organi vzpostavlja mehanizme, ki varujejo pravice posameznikov, po drugi strani pa so državni organi najpogostejši kršitelji človekovih pravic. V odnosu do države (državnih organov) je vsak posameznik vedno v podrejenem odnosu, saj organi državne oblasti razpolagajo z monopolom fizične prisile. Ravno zaradi tega razloga naj bi bil varuh človekovih pravic tisti, ki ohranja ravnotežje med posameznikom in državo. Ne le to, z varuhom človekovih pravic naj bi se ohranjalo tudi ravnotežje med glavnimi nosilci oblasti (parlamentom), izvršilno oblastjo in pravosodjem (Žaberl, 2001, str. 41).

Ustavna podloga za ustanovitev varuha človekovih pravic in temeljnih svoboščin je v členu Ustave Republike Slovenije, ki določa, da se za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil, z zakonom, določi varuh pravic državljanov ter da se lahko z zakonom za posamezna področja določijo posebni varuhi pravic državljanov. Za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil je bil ustanovljen varuh človekovih pravic (Zakon o varuhu človekovih pravic). Z istim zakonskim aktom so določene tudi njegove pristojnosti in pooblastila (Žaberl, 2001, str. 41).

Varuh lahko preiskuje primere nezakonitega in nepravilnega dela državnih organov (policije) in se pri svojem delu ravna po določilih ustave in mednarodnih pravnih aktov o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Pri svojem posredovanju se lahko sklicuje tudi na načela pravičnosti in dobrega upravljanja. Še posebne pristojnosti ima varuh, ko je posamezniku odvzeta prostost. Varuh oziroma oseba ki jo varuh pooblasti, lahko vstopi v uradne prostore vsakega državnega organa. Varuh lahko opravi preglede zaporov, drugih prostorov, v katerih so osebe, ki jim je odvzeta prostost, ter drugih zavodov z omejeno

svobodo gibanja. Varuh ima pravico da, v omejenih prostorih opravi brez navzočnosti uradnih oseb razgovor z osebami, ki jim je odvzeta prostost. Preglede lahko opravi brez predhodne najave, osebe za razgovor pa lahko izbere na ustrezen, naključen način (Žaberl, 2001, str. 41).

5 KODEKS POLICIJSKE ETIKE

5.1 SLOVENSKI KODEKS POLICIJSKE ETIKE

Kodeks policijske etike vsebuje splošni določbi in temeljna načela, določa odnose med policisti ter odnos policistov do ljudi, državnih organov, nevladnih organizacij in drugih ustanov. Predstavlja moralno-etične standarde policije in nadgradnjo Kodeksa ravnanja javnih uslužbencev. Kodeks je namenjen ozaveščanju policistov o pomenu spoštovanja etičnih načel in krepitvi etičnega oziroma moralnega ravnanja v praksi (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2008).

V okviru splošnega dela kodeks v splošnih dveh določbah izraža voljo in željo vseh slovenskih policistov po zakonitem, strokovnem, pravičnem, vljudnem in korektnem delu ter po človeškem ravnanju. Nadalje s stališča spoštovanja človekove osebnosti in dostojanstva Kodeks policijske etike (2008, 2. člen) določa, da policisti zagotavljajo varovanje in spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Kar pomeni, da morajo pri zakonitem poseganju vanje spoštovati človekovo osebnost in dostojanstvo.

Človekovo osebnost in dostojanstvo so dolžni varovati tudi s preprečevanjem kakršnega koli nasilja, nečloveškega ravnanja in drugih dejanj, ki so ponižujoča za ljudi. Z vidika izvajanja represivnih policijskih nalog, med katere sodi tudi uporaba prisilnih sredstev, je pomembno tudi določilo, da svoje poslanstvo opravljajo z avtoriteto argumenta in ne z argumentom moči (Kodeks policijske etike, 2008, 2. člen).

Poglavje o temeljnih načelih vsebuje devet načel, in sicer (Kodeks policijske etike, 2008, člen 3–11):

1. Spoštovanja enakosti pred zakonom
Policisti v postopkih skrbijo, da so vsem zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino.
2. Varovanje ugleda
Policisti pri opravljanju svojega dela in v zasebnem življenju skrbijo za varovanje ter utrjevanje lastnega ugleda in ugleda policijske organizacije. Posebej skrbijo za krepitev integritete v policijski organizaciji. Pri svojem delu so načelni, dosledni, odločni, vztrajni, pravični, strokovni, pri stiku z ljudmi, državnimi organi, nevladnimi organizacijami in drugimi ustanovami pa vljudni in korektni.
3. Nepodkupljivost
Policisti zase ali za drugega ne zahtevajo nobenih privilegijev in so nedovzetni za vse oblike podkupovanja.
4. Javnost dela
Policisti z javnim, zakonitim, strokovnim, pravičnim, vljudnim in korektnim delom pridobivajo naklonjenost, ugled in spoštovanje javnosti ter javnost sprejemajo kot obliko nadzora nad delom.

5. Profesionalnost, strokovnost in neodvisnost
Policisti se za profesionalno opravljanje nalog ustrezno izobražujejo, strokovno usposablajo in izpopolnjujejo, si širijo splošno razgledanost in razvijajo znanja, potrebna za opravljanje uradnih nalog. Lahko se združujejo v sindikalna, strokovna in druga podobna združenja v državi in tujini. Njihovo profesionalno ravnanje ne sme biti odvisno od političnega prepričanja in svetovnega nadzora.
6. Varovanje poklicne tajnosti
Policisti varujejo poklicno tajnost in neupravičeno ne uporabljajo ter ne razkrivajo podatkov in informacij, do katerih so prišli pri opravljanju uradnih nalog. Pri svojem delu, tudi pri obveščanju javnosti, so ustrezno diskretni.
7. Medsebojni odnosi
Odnosi med njimi temeljijo na medsebojnem spoštovanju, vzajemni in solidarni pomoči, kolegialnosti, strpnosti, iskrenosti, medsebojnem zaupanju in dostojanstvu, dobronamerni kritiki ter dobri komunikaciji.
8. Spoštovanje kodeksa
Policisti so dolžni ravnati v skladu z etičnim kodeksom. Seznanjeni z njim se zavedajo moralne odgovornosti in moralnih posledic kršitve kodeksa.
9. Sprejemanje in spreminjanje določil kodeksa
Etični kodeks sprejme in spreminja reprezentativni sindikat policistov s soglasjem generalnega direktorja. Spremembe določil lahko predlagata reprezentativni sindikat in generalni direktor policije.

V končnih določbah Kodeks policijske etike (2008, člen 12–13) določa, da se načela kodeksa upoštevajo v vseh varnostnih razmerah in da so določila kodeksa zajeta v programih izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja v policiji.

5.2 EVROPSKI KODEKS POLICIJSKE ETIKE

Evropski kodeks policijske etike postavlja policiste pred natančno opredeljene zahteve, ki omogočajo policistom lažjo izvedbo zahtevnih delovnih nalog, kot so na primer težje kršitve javnega reda in miru. Kodeks predpisuje minimalna načela, vrednote in okvire za etično ravnanje uslužbencev policijske organizacije (policistov in delavcev policije). Pomaga pri vodenju, upravljanju in nadziranju. Pripomore k temu, da postanejo višji uslužbenci bolj odgovorni, in zagotavlja normative za presojanje v zahtevnejših primerih notranjih nesoglasij. V interesu Sveta Evrope, je ustvariti policijo, ki ji bo javnost zaupala, jo podpirala in z njo sodelovala, kar policiji omogoča, da lažje izpolni svoje obveznosti. Namen evropskega kodeksa policijske etike je zagotoviti sistem načel in vrednot za skupne cilje, delovanje in nadzor nad policijo v demokratičnih družbah z vladavino prava. Na kodeks je v veliki meri vplivala evropska konvencija o človekovih pravicah (Evropski kodeks policijske etike, 2001, str. 17–20).

Evropski kodeks policijske etike vsebuje uvodno pojasnilo ali preambulo, v kateri so navedeni vzroki za sprejem takšne vrste dokumenta. Kodeks vsebuje dvanajst alinej, ki navajajo potrebe po brezpogojnem uveljavljanju pravne države, učinkovitem kazensko-pravnem sistemu, učinkoviti družbeni vlogi evropskih policijskih organizacij ter

nenazadnje tudi potrebo po absolutnem upoštevanju mednarodnih dokumentov (Evropski kodeks policijske etike, 2001, str. 25).

Evropski kodeks policijske etike lahko razdelimo na sedem poglavij:

1. Cilji policije

Glavni cilji policije, ki so zapisani v evropskem kodeksu policijske etike so: zagotavljanje miru javnega reda v družbi, varstvo in spoštovanje posameznikovih temeljnih pravic in svoboščin, preprečevanje kriminala in boj proti njemu, odkrivanje kaznivih dejanj, zagotavljanje pomoči in storitev javnosti. Najpomembnejši cilj je spoštovanje osnovnih človekovih pravic in svoboščin, ki v osnovi policistu ne nalaga samo dolžnost, da mora pravice spoštovati, ampak se mora zavedati, da obstajajo pri izvajanju nalog in izpolnjevanju ciljev tudi določene meje (Evropski kodeks policijske etike, 2001, str. 30).

2. Pravna podlaga policije v pravni državi

V tem poglavju je določen pravni okvir policije, izpostavljeno je predvsem njeno delovanje. Delovanje policije je opredeljeno v zakonskih in podzakonskih predpisih, zato je potrebno policijske postopke izvajati v skladu z zakoni države in mednarodnimi standardi (Evropska konvencija o človekovih pravicah) (Evropski kodeks policijske etike, 2001, str. 30).

3. Policija in kazenskopравни sistem

Poleg tožilstva, sodišča in organov za izvajanje kazenskih sankcij je policija ena izmed štirih členov kazenskopravnega sistema. Čeprav je prva izmed členov kazenskopravnega sistema, nima pravice nadzirati ostale člene v sistemu. Policija je v svojem delovanju tesno povezana s sodstvom, katero mora policijo kot eden izmed strokovnih organov spoštovati in se ne sme vmešavati v njeno delovanje. Policija je za izvajanje določenih sodnih funkcij tudi pooblaščen, nikoli pa ne sme delovati v škodo sodišču. Vloga tožilstva v odnosu do policije je predvsem ta, da spremlja zakonitost policijskih preiskav, pri čemer je pomemben potek preiskav, pri katerih spremlja spoštovanje človekovih pravic (Evropski kodeks policijske etike, 2001, str. 31).

4. Organizacijske strukture policije

V tem poglavju so določbe, ki se predvsem nanašajo na organiziranost policije, izobrazbo, zaposlovanje, usposabljanje policijskih uslužbencev ter pravice policijskih uslužbencev.

Poudarjeno je predvsem načelo, ki pravi, da je policijsko v družbi najbolj uspešno opravljeno takrat, ko ga državljani priznavajo in odobravajo, kar je tudi ključnega pomeni pri samem delu. Usposabljanje policijskih uslužbencev mora temeljiti na temu, da poteka v okolju, ki čimbolj ponazarja dejanske razmere v okolju. Glede pravic policijskih uslužbencev pa se poudarja načelo, da so pravice policijskih uslužbencev enake pravicam ostalim državljanom (Evropski kodeks policijske etike, 2001, str. 32).

5. Smernice za policijsko posredovanje/intervencije

Smernice za policijsko posredovanje se delijo na dva dela. V prvem delu so splošna načela delovanja policije v drugem delu pa so opredeljena načela v specifičnih

situacijah, ki povzročajo največ vprašanj in dilem, ko govorimo o etiki in človekovih pravicah.

V splošnih načelih je zapisano, da morajo policisti pri opravljanju svojih dolžnosti vedno spoštovati človekovo pravico do življenja. Policisti lahko uporabijo silo samo takrat, ko je to nujno potrebno in samo v tolikšnem obsegu, kot je potrebno za doseganje zakonitega cilja. Ko govorimo o načelih v posebnih okoliščinah se opredelimo predvsem na izvajanje policijske preiskave in aretacije oziroma odvzema prostosti. Za izvajanje policijske preiskave mora biti izpolnjen minimalni pogoj, obstajati mora najmanj utemeljen sum o kršitvi ali kaznivem dejanju. Pri preiskavah morajo policisti upoštevati in se prilagajati posebnim potrebam oseb, kot so otroci, mladoletniki, ženske, etnične manjšine in ranljive osebe. Aretacija ali odvzem prostosti, ki ga opravi policija, je ukrep, ki najgloblje posega v človekovo pravico do osebne svobode. Ukrep odvzema prostosti se sme opraviti le, ko je to nujno potrebno in je časovno omejen (Evropski kodeks policijske etike, 2001, str. 33).

6. Odgovornost in nadzor nad policijo

Državni nadzor nad policijo se deli med zakonodajno, izvršilno in sodno oblast. Zakonodajna oblast opravlja nadzor že s tem, ko sprejema zakone, ki urejajo delo policije in njena pooblastila. Izvršilna oblast na državni, regionalni in lokalni ravni, izvaja neposredni nadzor nad policijo, saj je policija del izvršilne oblasti. Sodna oblast nadzira delo policije naknadno, preko civilnih in kazenskih postopkov, ki jih sprožijo državni organi in javnost (Evropski kodeks policijske etike, 2001, str. 34).

7. Raziskovanje in mednarodno sodelovanje

Na področju policijske etike in človekovih pravic je potrebno spodbujati mednarodno sodelovanje med policijskimi organizacijami. Vrednote in načela tega Priporočila je potrebno izvajati z zakonodajo, pravilniki in usposabljanjem (Evropski kodeks policijske etike, 2001, str. 34).

6 ZASNOVA IN IZVEDBA RAZISKAVE

6.1 ZASNOVA RAZISKAVE

V empiričnem delu diplomske naloge, sem se odločila, da bom s pomočjo zbranih podatkov poskušala ugotoviti, kakšno je dejansko stanje uporabe prisilnih sredstev v policiji, kakšne so posledice oziroma poškodbe pri uporabi prisilnih sredstev, poleg tega pa še, v kakšnem stanju so bili kršitelji, zoper katerih so bila prisilna sredstva uporabljena. Pri tem bom uporabila metodo analize, s katero bom analizirala policijska poročila o statističnih podatkih uporabljenih prisilnih sredstev, ki jih vsako leto izda Uprava uniformirane policije. Policija te podatke zbira za lastno statistiko in so javno dostopni. Nato bom s pomočjo grafične metode v obliki tabel in grafov prikazala vse ugotovitve, ki jih bom pridobila z analizo podatkov.

6.2 IZVEDBA RAZISKAVE

V diplomskem delu sem analizirala uporabo prisilnih sredstev policije v Republiki Sloveniji, v obdobju štirih let, in sicer od leta 2012 do leta 2015. Pri analizi sem si pomagala z analizo policijskih poročil o statističnih podatkih uporabljenih prisilnih sredstev. Potrebne podatke vsako leto izda Uprava uniformirane policije, katera je organ v sestavi Generalne policijske uprave in so javno dostopni.

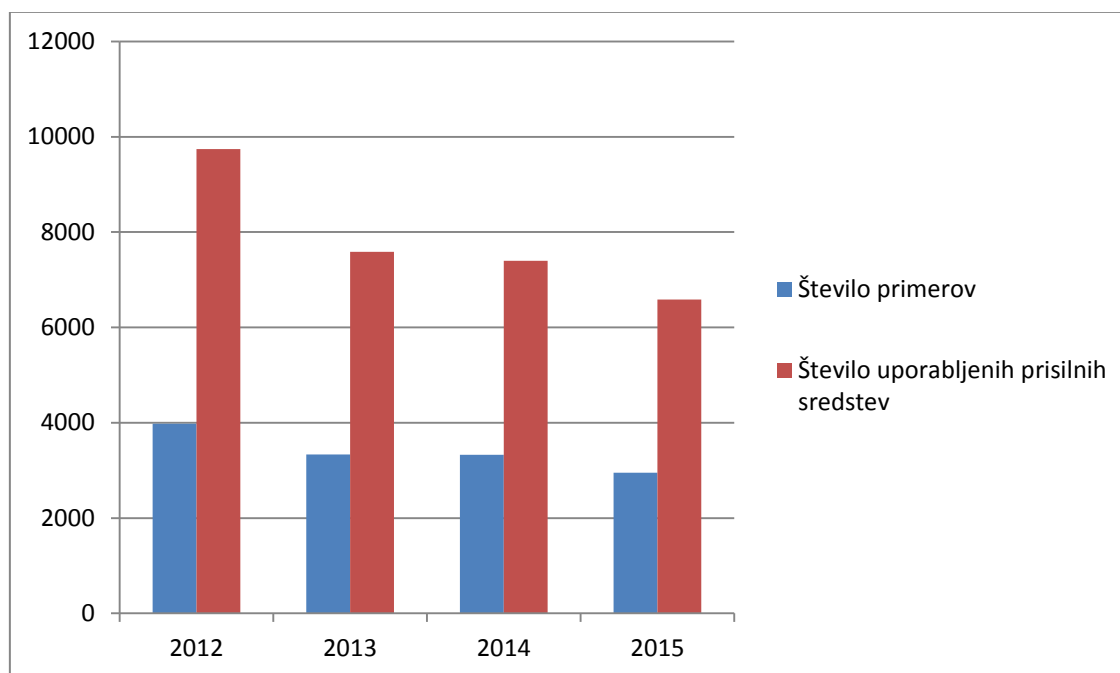
Pri analizi sem uporabila naslednja policijska poročila:

- Uporaba prisilnih sredstev in napadi na policiste v letu 2012,
- Uporaba prisilnih sredstev in napadi na policiste v letu 2013,
- Uporaba prisilnih sredstev in napadi na policiste v letu 2014,
- Uporaba prisilnih sredstev in napadi na policiste v letu 2015.

Iz zgornjih poročil sem uporabila statistične podatke, in sicer število primerov in število uporab prisilnih sredstev, med leti 2012–2015, število oseb, proti katerim so bila uporabljena prisilna sredstva, število uporab posameznih prisilnih sredstev, poškodbe policistov in kršiteljev pri uporabi prisilnih sredstev, stanje kršiteljev in posledice uporabe prisilnih sredstev. Z analizo podatkov sem prišla do ugotovitev, ki sem jih nato prikazala s pomočjo grafov in tabel.

7 DOSEŽENI REZULTATI RAZISKOVANJA

Grafikon 1: Število primerov in število uporab prisilnih sredstev med leti 2012–2015.

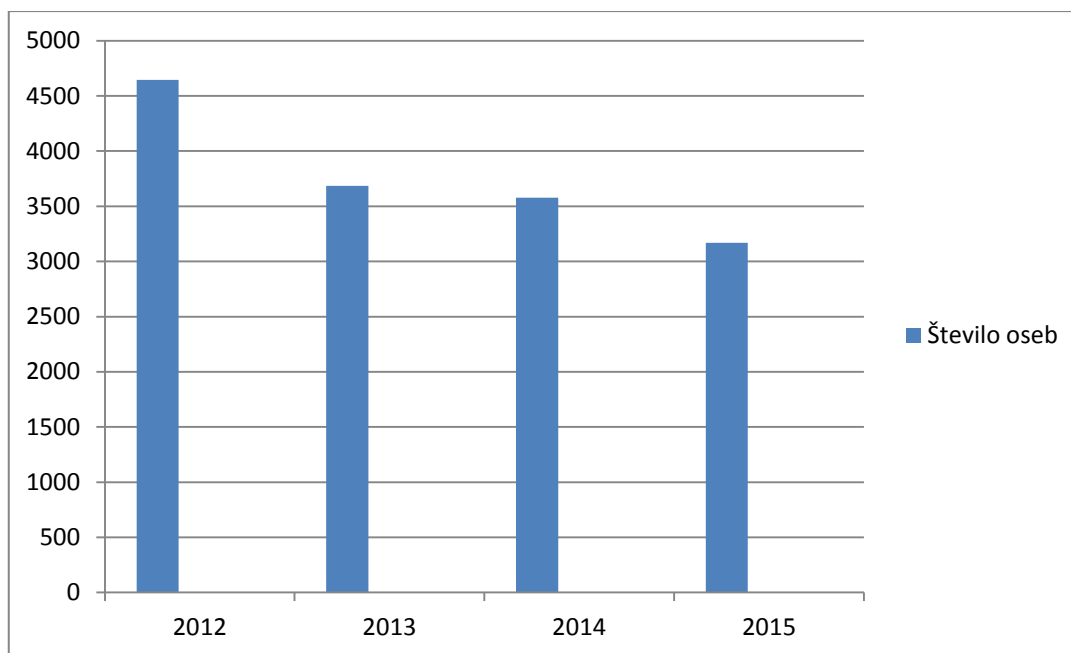

Vir: lasten.

V letu 2012 so policisti v 3981 primerih uporabili 9743 prisilnih sredstev, leta 2013 so v 3335 primerih uporabili 7584 prisilnih sredstev, leta 2014 so v 3330 primerih uporabili 7399 prisilnih sredstev, leta 2015 pa so v 2952 primerih uporabili 6588 prisilnih sredstev. Kot je razvidno iz grafa se je število primerov, v katerih so bila uporabljena prisilna sredstva, glede na leto 2012, v letu 2013, zmanjšala za 16,3 odstotka. Leta 2014 se je število primerov dvignilo za 0,2 odstotkov, kar pa je, glede na majhen odstotek, zanemarljivo. Naslednje leto se je število primerov še zmanjšalo, glede na leto 2014, in sicer za 11,4 odstotkov. Če primerjamo celotno obdobje od leta 2012–2015, lahko ugotovimo, da se je število primerov, v katerih so bila uporabljena prisilna sredstva, zmanjšalo za 25,9 odstotkov.

Ugotovimo lahko tudi, da se je prav tako zmanjševalo število uporabljenih prisilnih sredstev. Veliko razliko lahko opazimo med leti 2012 in 2013, ko se je število uporabe zmanjšalo za 22,2 odstotkov. V naslednjih dveh letih se je število še zmanjševalo, vendar z manjšo razliko, tako da, če primerjamo celotno obdobje od leta 2012–2015, lahko ugotovimo, da se je število uporabljenih prisilnih sredstev zmanjšalo za 32,4 odstotkov.

Grafikon 2: Število oseb, proti katerim so bila uporabljena prisilna sredstva.

Vir: lasten.

Kot je razvidno iz grafa 2, se je posledično, z upadom števila uporabe prisilnih sredstev, zmanjšalo tudi število oseb, proti katerim so bila uporabljena prisilna sredstva. Tudi tukaj predstavlja velik preskok med letoma 2012 in 2013, ko se je število oseb zmanjšalo za 20,7 odstotkov. V naslednjih dveh letih se je število prav tako zmanjševalo, z manjšo razliko. Če primerjamo obdobje od leta 2012–2015 ugotovimo, da se je število oseb, proti katerim so bila uporabljena prisilna sredstva, zmanjšalo za 31,8 odstotkov.

Ker pa ni pomemben samo podatek o številu uporabe prisilnih sredstev, sem v nadaljevanju diplomske naloge analizirala tudi število uporabe prisilnih sredstev, glede na vrsto prisilnega sredstva, posledice uporabe ter stanje kršiteljev.

Tabela 1: Uporaba prisilnih sredstev med leti 2012–2015.

Vrsta prisilnega sredstva	2012	2013	2014	2015
Sredstva za inklepanje vezanje	4006	3480	3423	2882
Telesna sila	4954	3786	3816	3486
Plinski razpršilec	379	229	97	135
Palica	280	72	24	49
Službeni pes	26	3	25	14
Sred. za prisilno ustavljanje prevoznih sredstev	20	14	13	14
Strelno orožje	1	0	1	8

Vir: lasten.

Iz tabele lahko razberemo, da je bilo med leti od 2012 pa do leta 2015 največkrat uporabljeno prisilno sredstvo telesna oziroma fizična sila, ki velja za eno izmed najmilejših prisilnih sredstev. Najmanjkrat uporabljeno prisilno sredstvo pa je bilo strelno orožje. Kot lahko vidimo, se je število uporabe prisilnih sredstev z leti zmanjševalo, izjemi sta le plinski razpršilec in strelno orožje. Uporaba obeh se je izdatno povečala v letu 2015, še posebej pa je potrebno omeniti strelno orožje, katero je bilo v letu 2012 in 2014 uporabljeno samo enkrat, v letu 2015 pa celo osemkrat. To lahko pripisujemo temu, da na storilce kaznivih dejanj vsako leto bolj in bolj vpliva način življenja, ki je za nekatere preveč stresen in naporen, postajajo vse bolj napadalni, dostop do orožja je vse lažji in tako prihaja do konfliktov med storilci in policisti, ki so primorani vse bolj uporabiti tudi strelno orožje.

Tabela 2: Poškodbe policistov in kršiteljev pri uporabi prisilnih sredstev.

Vrsta poškodb	Policisti				Kršitelji			
	2012	2013	2014	2015	2012	2013	2014	2015
Vidni zunanji znaki	34	22	35	35	546	517	424	440
Lahka telesna poškodba	141	108	111	84	88	75	54	59
Huda telesna poškodba	1	0	0	0	1	0	3	1
Smrt	0	1	0	2	0	0	0	1
SKUPAJ	176	131	146	121	635	592	481	501

Vir: lasten.

Iz tabele 2 je razvidno, da je glede na vrsto poškodb pri uporabi prisilnih sredstev, pri policistih, najpogostejša lahka telesna poškodba, pri kršiteljih pa vidni zunanji znaki. Če pogledamo skupno število poškodb pri policistih med leti 2012 in 2015 ugotovimo, da se je število poškodb v letu 2013 glede na leto 2012 zmanjšalo za 25,5 odstotkov, nato se je leta 2014 glede na leto 2013 število poškodb povečalo, in sicer za 11,4 odstotkov. Leta 2015 se je število glede na prejšnje leto spet zmanjšalo. Pri kršiteljih se je število poškodb z leti zmanjševalo, do leta 2015, ko se je število poškodb začelo večat, glede na prejšnje leto.

Tabela 3: Stanje kršiteljev in posledice uporabe prisilnih sredstev.

Stanje kršiteljev	Obdobje 2012-2015					
	Brez posledic	Vidni zunanji znaki	Lahka telesna poškodba	Huda telesna poškodba	Smrt	SKUPAJ
Pod vplivom alkohola	5516	1336	196	4	0	7052
Pod vplivom prepovedanih drog	721	161	31	1	0	914
Nepojasnjeno psihično stanje	1173	293	35	0	1	1501

Vir: lasten.

Iz tabele 3 je razvidno, da je bilo kar 7052 kršiteljev med uporabo prisilnih sredstev pod vplivom alkohola, kar je glede na skupno število vseh oseb, zoper katere so bila uporabljena prisilna sredstva, 74,5 odstotka. Iz tega lahko sklepam, da je večina kršiteljev med uporabo prisilnih sredstev pod vplivom alkohola. Najmanj jih je bilo pod vplivom prepovedanih drog.

Ko se gre za posledice oziroma poškodbe, ki nastanejo pri uporabi prisilnih sredstev, ugotovimo, da gre večinoma za lahke telesne poškodbe, z vidnimi zunanjimi znaki, največkrat se pa zgodi, da kršitelj nima nobene posledice uporabe prisilnega sredstva. Če upoštevamo to dejstvo, ugotovimo, da je delež poškodovanih zelo majhen. Tako sem prišla tudi do ugotovitve, da so policisti, v obdobju od leta 2012 pa do leta 2015, uporabljali prisilna sredstva, v skladu z načelom sorazmernosti.

8 PREVERITEV HIPOTEZ

Na začetku diplomske naloge sem si zastavila hipoteze, ki jih bom ovrgla ali potrdila.

Hipoteza 1: Uporaba prisilnih sredstev policije v RS se z leti zmanjšuje.

To hipotezo lahko potrdim. Iz grafa 1 je razvidno, da se je število uporabe prisilnih sredstev z leti zmanjševalo. Največji preskok lahko opazimo med leti 2012 in 2013, ko se je število uporabe prisilnih sredstev izdatno zmanjšalo, in to za kar 22,2 odstotkov. Ne le to, z leti se je zmanjševalo tudi število primerov, sicer z manjšo razliko, pa tudi število oseb, proti katerim so bila prisilna sredstva uporabljena.

Hipoteza 2: Najbolj pogosto uporabljeno prisilno sredstvo v policiji so sredstva za vklepanje in vezanje.

To hipotezo lahko ovržem. Iz tabele 1 je razvidno, da je bilo najbolj pogosto uporabljeno prisilno sredstvo telesna oziroma fizična sila, ki praviloma pomeni najmilejšo obliko uporabe prisilnih sredstev. Uporaba telesne sile se je prav tako kot ostala prisilna sredstva z leti zmanjševala, z razliko v letu 2014, ko se je uporaba rahlo povečala, vendar se je takoj naslednje leto ponovno zmanjšala.

Hipoteza 3: Pri uporabi prisilnih sredstev policije vsako leto nastanejo vedno težje posledice.

To hipotezo lahko ovržem. Ravno nasprotno, iz tabel 2 in 3, ki opisujeta vrste poškodb pri uporabi prisilnih sredstev in posledice uporabe prisilnih sredstev, je razvidno, da se poškodbe pri policistih in kršiteljih z leti zmanjšujejo, najbolj pomemben podatek je pa ta, da gre večinoma za lahke telesne poškodbe, poškodbe z vidnimi zunanjimi znaki, v večini primerov pa se zgodi, da kršitelj nima nobene posledice uporabe prisilnega sredstva. S to ugotovitvijo pa pridemo tudi do tega dejstva, da so policisti v obdobju od leta 2012 pa do leta 2015 uporabljali prisilna sredstva v skladu z načelom sorazmernosti, kar pripelje do tega, da lahko potrdim *hipotezo 5*, ki pravi, da: *Policisti RS upoštevajo načelo sorazmernosti pri uporabi prisilnih sredstev.*

Hipoteza 4: Kadar pride do uporabe prisilnih sredstev, je večina kršiteljev pod vplivom alkohola.

Hipotezo lahko potrdim. Iz tabele 3 je razvidno, da je kar 74,5 odstotka vseh oseb, zoper katere so bila uporabljena prisilna sredstva pod vplivom alkohola, kar potrjuje tudi dejstvo, da je alkohol še vedno eden izmed glavnih krivcev, da prihaja do konfliktov med policisti in kršitelji.

9 PREDLOGI ZA IZBOLJŠAVE

Določeni primeri iz prakse kažejo, da se nekateri policisti ne znajo brzdati, če se npr. storilec vede proti njim nedostojno ali jih žali. Policist, ki se v takih situacijah spozablja, je na nizki kulturni ravni, ne presoja zrelo in hudo krši načelo zakonitosti. Kadar se policist znajde v situaciji, ko mora uporabiti prisilno sredstvo, je njegova naloga ta, da mora skrbno paziti, da ne prekorači meje zakonitosti. Poleg tega gre pri uporabi prisilnih sredstev navadno za take okoliščine, ko se mora policist v trenutku hitro odločiti in ukrepati. Prav tu pa lahko nastane problem, če policist slabo pozna predpise in stori nekaj, za kar nima zakonite podlage. Velikokrat se policisti izgovarjajo, da se v praksi dela in ukrepa drugače, kot je zapisano v zakonih in drugih predpisih. Ta trditev, da se v praksi ne dela tako kot določajo predpisi, se je izkazala na podlagi določenih primerov iz prakse za resnično. In ravno zaradi tega, so določeni policisti tega mnenja, da se predpisov ni potrebno učiti kar privede velikokrat do nezakonitih ukrepov. Na moralne in etične dileme svojega poklica lahko ustrezno odgovorijo le ustrezno izobraženi in usposobljeni policisti. Tisti policist, ki je sposoben ustrezno razrešiti te dileme, lahko svoje delo opravlja strokovno in profesionalno.

Praksa opozarja tudi na primere, v katerih policisti pri uporabi prisilnih sredstev sicer ravnajo zakonito, vendar ob tem prisilna sredstva uporabljajo tako, da prekomerno posegajo v človekove pravice. Jasno zapisana zakonska določila, podzakonski predpisi in interna navodila niso jamstvo, da bodo policisti pri uporabi prisilnih sredstev ravnali pravilno, humano in korektno. Glede na navedeno menim, da bi bilo potrebno še bolj okrepiti vse oblike nadzora nad delom policistov, posebej pa na področju uporabe prisilnih sredstev, kajti nadzor nad spoštovanjem človekovih pravic in njegovega dostojanstva v policijskih postopkih je pomembna prvina pravne in demokratične države. Čeprav nadzor kot takšen ne daje nobenih jamstev, da si policisti nedopustnih in prekomernih posegov v človekove pravice in svoboščine ne bodo dovolili, je njegovo dosledno izvajanje zagotovilo, da takšnih posegov čim manj ter da bodo tisti, ki so že storjeni pravočasno odkriti in sankcionirani.

10 ZAKLJUČEK

Obstajajo nekatere nesprejemljive trditve, češ naj obstaja policija samo občasno, tedaj, ko jo potrebujemo. Paradoks je v tem, da brez ustrezno organizirane policije, njene načrtovane in v praksi potrjene dejavnosti in postopkov, ni mogoče uspešno in učinkovito izvajati zaupnih nalog in ciljev v družbi. Policijo je treba obravnavati kot nujnost sodobnega časa, kot enega izmed pogojev za delovanje moderne družbe.

V teoretičnem delu diplomske naloge sem s pomočjo določenih avtorjev opredelila osnovne pojme, kot so policija in policijsko delo, etika na splošno in etika v povezavi s policijskim delom. Policijsko delo pomeni nadzorovanje, interveniranje, preprečevanje zla, iskanje storilcev, ukrepanje na javnih shodih itd. Gre torej za dejavnosti, ki se morajo pojaviti in uveljaviti tedaj, ko se je že zgodilo nekaj neetičnega, nekaj kar ljudi ogroža in onemogoča tisto, kar je dobro in prav. V bistvu, gre torej za to, da se morajo policisti pri svojem delu maksimalno angažirati, pri tem celo tvegati svoje življenje in za nameček vsega ohranjati etiko in osebno moralo, drugače povedano, ravnati morajo čimbolj moralno v nemoralnih okoliščinah.

Opredelila sem tudi vrste prisilnih sredstev, ki jih smejo policisti uporabljati pri izvajanju svojih nalog ter temeljna načela za uporabo prisilnih sredstev. Tu lahko izpostavim načelo sorazmernosti, ki je eno izmed najbolj pomembnih načel, katerega naj bi se vsak policist moral držati. Policisti morajo prenehati uporabljati prisilno sredstvo takoj, ko prenehajo razlogi, zaradi katerih je bilo uporabljeno.

Ob vprašanju ali obstaja policijski »ethos« so mnenja različna. Tisti, ki ga zanikajo, pozabljajo na policijo kot delovno in strokovno skupnost, ki ima natančno določene naloge, v katerih so jasno opredeljeni cilji in pristojnosti. Sočasno pa policija prav dobro ve, da je njena dejavnost zaradi resničnih in potencialnih storilcev v naprej obravnavana negativno in odklonilno. Dejstvo je, da pri mnogih ljudeh uniforma zbuja odpor, tistih, ki pa v uniformi vidijo varovanja, zagotavljanja varnosti in pomoči je dandanes vse manj.

Policijska etika mora postaviti jasne in nedvoumne standarde etičnega vedenja v policiji. V tem kontekstu je izjemnega pomena Kodeks policijske etike, ki vsebuje niz neposrednih izjav, ki jih policijski poklic zahteva od policistov. Ta kodeks ni vsiljen od zunaj, zato ga lahko policisti ponotranjijo in dejavno upoštevajo pri svojem delu.

Raziskava, ki sem jo opravila je pokazala, da se uporaba prisilnih sredstev z leti zmanjšuje, da je najbolj pogosto uporabljeno prisilno sredstvo, sredstvo za vklepanje in vezanje in da je večina storilcev kaznivih dejanj pod vplivom alkohola v primerih, ko morajo policisti prisilna sredstva uporabiti.

Na podlagi rezultatov raziskave, sem potrdila hipotezo, da policisti upoštevajo načelo sorazmernosti pri uporabi prisilnih sredstev.

Policija ni več samo organ represije, vedno bolj se usmerja v razreševanje različnih varnostnih težav občanov v lokalni skupnosti. Vedno manj policijskega dela je pravno urejenega, vedno več ga temelji na iskanju rešitev, ki so utemeljene na človeškem razumu. Kaj je etično in kaj je prav, lahko policisti presodijo le skozi preverjanje lastnega čuta.

LITERATURA IN VIRI

Literatura:

- Čehok, I., Veić, P. (2000). *Etika policijskog zvanja*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.
- Dvoršek, A. (2001). *Kriminalistična strategija*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna služba.
- Evropski kodeks policijske etike (2001). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija.
- Gaber, S. (2003). *Poklicna etika*. Ljubljana: Policijska akademija, višja policijska šola.
- Gorenak, V., Žaberl M., (2009). *Organizacija in upravljanje policije*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Klemenčič, G. (2002). *Vaše pravice v policijskih postopkih*. Ljubljana: Pasadena.
- Kodeks policijske etike (2008). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija.
- Kolenc, T. (2002). *Slovenska Policija*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija.
- Listina Evropske unije o temeljnih pravicah (2000). Strasbourg: Evropsko sodišče za človekove pravice.
- MacVean, A., Neyroud, P. (2012). *Police ethics and values*. London: Learning Matters.
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (9. 10. 2008). *Kodeks policijske etike*. Pridobljeno 23. 3. 2017 s: <http://www.policija.si/index.php/component/content/article/113-predstavitev/203-kodeks-policijske-etike>.
- Neyroud, P. (2001). *Policing, ethics and human rights*. UK: Cullompton, Devon.
- Nikolić, M. (2009). *Uporaba prisilnih sredstev v slovenski policiji*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija.
- Pečar, J. (2000). *Policing across the world - issues for the twentyfirst century : Opravljanje policijske dejavnosti po svetu - izhodišča za enaindvajseto stoletje*. Ljubljana: Republiški sekretariat za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Pečarič, M. (2008). *Uradništvo med formalnim in neformalnim vplivom na politiko in državljanje*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Pagon, M. (2003). *Etika, integriteta in človekove pravice z vidika policijske dejavnosti*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS, Visoka policijsko-varnostna šola.
- Policijski postopki in spoštovanje človekovih pravic. (2004). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Švajncer, M. (2000). *Uvod v obravnavo etike policijskega dela*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.

- Žaberl, M. (2001). *Policijska pooblastila*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Žaberl, M. (2009). *Uporaba prisilnih sredstev*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Viri:

- (1991). Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68.
- (2000). Listina Evropske unije o temeljnih pravicah. Uradni list Evropske unije, št. 364.
- (2006). Pravilnik o policijskih pooblastilih. Uradni list RS, št. 40/60, 56/08, 15/13 – ZNPPol in 16/14.
- (2006). Zakon o policiji. Uradni list RS, št. 107/06.
- (2013). Zakon o nalogah in pooblastilih policije. Uradni list RS, št. 15/13, 23/15 – popr. in 10/17.